

1957, «Ειδοθέα» 1958, «Μαγικός Μανδαρίνος»), Νίκος Εγγονόπουλος («Μορφές μιας Γυναίκας» 1951, «Κόρη» 1956), Γιάννης Μόραλης («Έξι Λαϊκές Ζωγραφιές» 1951, «Ερωφίλη» 1956, «Ερημιά» 1958), Νίκος Νικολάου («Η Λυγερή και ο Χάρος» 1958), Νίκος Χατζηκυριάκος-Γκίκας («Έξι Σάπφειροι & Les Petits Riens» 1950, «Λιογέννητη» 1952, «Το Καταραμένο Φίδι» 1951). Γιατί όμως δεν έγινε καμιά παραπομπή στον τόμο *Ελληνικό χορόδραμα 1950-1960*, Αθήνα 1961, με αποτέλεσμα να μένουν αρκετές παραστάσεις και συνεργασίες απ' έξω, όπως τα κοστούμια του Τσαρούχη για το «Ορφέα και Ευρυδίκη» το 1956; Το τελευταίο κεφάλαιο «Η Σκηνογραφία για την Επιθεώρηση» (σσ. 251 εξ.) επιχειρεί αρχικά μια εξιστόρηση της εξέλιξης του είδους ως το 1930, δεν παρατέμνει όμως στο κλασικό βιβλίο τον Χατζηπανταζή/Μαράκα (1977). Ένας επιλογος (σσ. 259 εξ.) συνοψίζει τα συμπεράσματα, ακολουθεί μια σύντομη βιβλιογραφία (σσ. 263 εξ.), ένα Ευρετήριο κύριων ονομάτων και εννοιών (σσ. 267 εξ.), καθώς και ένας πίνακας προέλευσης των εικόνων (σσ. 277 εξ.).

Ο τόμος είναι καλοτυπωμένος και ευπαρουσίαστος, το ξεφύλλισμά του μια απόλαυση. Μολοντούτο δεν παύει να είναι αρκετά επιλεκτικός, να εμφανίζει χάσματα στην τεκμηρίωση κυρίως πηγών της θεατρικής ιστορίας και των τελευταίων ερευνητικών επιτευγμάτων στο χώρο· σε κάθε περίπτωση όμως συνειδητοποιεί κανείς, πόση δουλειά έχει ακόμα να γίνει στο πεδίο της σύνδεσης της θεατρικής ιστορίας με την εικαστική, όπως και της σύνδεσης της θεατρικής ιστορίας με την ιστορία της μουσικής. Ο προκείμενος τόμος αποτελεί μια ψηφίδα στο μωσαϊκό μιας ενδεδεχέστερης τεκμηρίωσης της ιστορίας του νεοελληνικού θεάτρου στον 20ό αιώνα.

ΒΑΛΤΕΡ ΠΟΥΧΝΕΡ

#### ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΞΕΑΡΧΟΣ,

*Έλληνες ηθοποιοί. Η γενιά μας», έτος γέννησης από 1926 μέχρι 1940. Τόμ. Τρίτος, (Α-Λ) σελ. 368 (4<sup>η</sup>), (Μ-Ω) σελ.369-800, Αθήνα-Γιάννινα, Εκδόσεις «Δωδώνη» 2000, πολλές εικ. ISBN 960-385-043-8.*

Με το τρίτο ογκώδη τόμο ολοκληρώνεται το σημαντικό εγκυκλοπαιδικό έργο του Θεόδωρου Ξεάρχου, του οποίου τους προβληματισμούς και δυσκολίες έχουμε περιγράψει (βλ. *Παράβασις* 4, 2001, σσ. 322-327) ώστε να μην χρειάζεται να επαναληφθούν εδώ. Και η δομή των λημμάτων είναι η ίδια. Ένας πρόσθετος προβληματισμός δημιουργείται με την απόκρυψη ή παραποίηση του έτους γέννησεως στην περίπτωση των κυριών, όπως τονίζει ο εκδότης σε προλογικό σημείωμα (σσ. 11 εξ.). Ωστόσο το πρόβλημα δεν βαρύνει σημαντικά. Τη σημασία του έργου εξαίρει ξανά ο Κώστας Γεωργουσόπουλος σε σύντομο χαιρετισμό του («Έξαρχος, ο "κηπουρός"», σσ. 13 εξ.). Μετά από σύντομη Εισαγωγή (σσ.15 εξ.) ακολουθούν γύρω στα 1000 λήμματα των ηθοποιών με φωτογραφία (σσ.19-694). Σ' ένα Β' μέρος συγκεντρώνονται πρόσωπα του καλλιτεχνικού πνευματικού χώρου που υπήρξαν ηθοποιοί (σσ. 695-747), και σ' ένα Γ' μέρος και άλλα ενδιαφέροντα στοιχεία: το Μητρώο του Σωματείου Ελλήνων Ηθοποιών (Σ.Ε.Η.), όπου γίνεται καταγραφή μελών του Σωματείου που γεννήθηκαν από το 1926 ως το 1940, χωρίς επαγγελματικές πληροφορίες, με μόνη ένδειξη τα στοιχεία που αναφέρονται στο Μητρώο (σσ. 749-763), «Ένα ιστορικό ντοκουμέντο» (σσ. 765 εξ., πρόκειται για έγγραφο του σωματείου από τις 17 Ιουνίου 1946), ακο-

λουθεί ένας πίνακας των ηθοποιών με διπλό όνομα (σσ. 771-783), το αλφαβητικό ευρετήριο ονομάτων (σσ. 785-797), καθώς και η βιβλιογραφία (σσ. 799 εξ.).

ΒΑΛΤΕΡ ΠΟΥΧΝΕΡ

### ΘΩΜΑΣ Ι. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ,

*Βιβλιοθήκες Αγίου Όρους. Παλαιά ελληνικά έντυπα. Πρώτη προσπάθεια συγκροτήσεως συλλογικού καταλόγου, Αθήνα, Διεύθυνση Οθησκευτικών και Εκκλησιαστικών Υποθέσεων Υπουργείου Εξωτερικών 2000, σελ. λα' + 668, πολλές εικ. και πίν., ISBN 60-91007-4-0.*

Πρόκειται για μια συστηματική απογραφή όλων των έντυπων εκδόσεων (γύρω στις 6000) που φυλάσσονται στις βιβλιοθήκες του Αγίου Όρους και καλύπτουν το χρονικό διάστημα 1481 ως 1863, δηλαδή εκείνο το χρονικό φάσμα που καλύπτουν οι βιβλιογραφίες του E. Legrand και των Γκίνη/Μέξα. Αντί να αναφερθεί ο πλήρης τίτλος, γίνεται παραπομπή σ' αυτούς. Το υλικό είναι κατανεμημένο ανά μονή και ακολουθεί χρονολογική σειρά. Δεν θα είχε ίσως τόσο ενδιαφέρον για τη Θεατρολογία, αν δεν είχε και ένα παράρτημα με «Αβιβλιογράφητες εκδόσεις» (σσ. 581), που συμπεριλαμβάνει 153 λήμματα. Ανάμεσα σ' αυτά βρίσκεται μια αθησαύριστη έκδοση της «Βαβυλωνιάς» (Σμύρνη 1853, που ακολουθεί την έκδοση της Σμύρνης 1843, βλ. Λαδογιάννη, αρ.367) και βρίσκεται στη μονή Ζωγράφου (σ. 641, αρ.115), και, επίσης στη μονή Ζωγράφου, μια έκδοση, Αθήνα 1859, που έχει τον ίδιο τίτλο με αυτή της Αθήνας 1861 (Λαδογιάννη, αρ. 367), τυπώνεται όμως σε άλλο τυπογραφείο: «εν Αθήναις, εκ της τυπογραφίας Φ. Καραμπίνη και Κ. Βάφα (Παρά τη οδό Βύσση αριθ.302) 1859» (σ. 651, αρ.137), ενώ του 1861 είναι «τύποις Κ. Μηλιάδου». Η ανακάλυψη αυτή έχει τη σημασία της και δείχνει πως η επιτυχία της «Βαβυλωνιάς» ήταν ακόμα πιο μεγάλη απ' ό,τι πιστευόταν έως σήμερα.

Ακόμα πιο σημαντική είναι η ανεύρεση, στη μονή Ζωγράφου και πάλι, έκδοσης της «Θυσίας του Αβραάμ» από τον εκδοτικό οίκο Βόρτολι 1755, που έως τώρα λάνθανε (βλ. *Η Θυσία του Αβραάμ*, κριτική έκδοση, Wim.F. Bakker – Arnold F. van Gemert, Ηράκλειο 1996, σσ. 3-14) κι έχει κεντρική θέση στην παράδοση του κειμένου, γιατί πιθανότατα από αυτήν έγινε η αντιγραφή του χειρόγραφου Κολλυβά (σσ. 5 εξ.). «Η Θυσία του Αβραάμ. Ιστορία ψυχοφειλεστάτη. Ευγαλμένη από την Αγία Γραφήν, συνθεμένη παλαιά διά Στίχων απλών. Και τώρα πάλιν εις την χάριν των Ευσεβών, και Φιλαρέτων με πολλήν επιμέλειαν διορθωμένη κ(αι) μετατυπωμένη. Ενετίσιν, 1755. Παρά Αντωνίω τω Βόρτολι. Con licenza de' superiorgi» (σ. 591, αρ.14). Στη μονή του Αγίου Παντελεήμονος άλλωστε σώζεται και έκδοση από τον ίδιο εκδοτικό οίκο, Βενετία 1780 (σ. 603, αρ.34), που ασφαλώς δεν έχει την ίδια σημασία όπως η προηγούμενη (βλ. W. Bakker, «Οι παλιές εκδόσεις της *Θυσίας του Αβραάμ*», *Ο Ερασιστής* 15 (1979), σσ. 23-74). Με την ανεύρεση της πρώτης έκδοσης, του 1755, και τη σύγκρισή με το χειρόγραφο Κολλυβά, σε μια σκοτεινή πτυχή της περιπλοκής παράδοσης του κειμένου του κρητικού αριστουργήματος πέφτει τώρα αρκετό φως.

ΒΑΛΤΕΡ ΠΟΥΧΝΕΡ